

Scriptura 16 (1985). 29-46

**DIE CHRISTOLOGIESE UITLEG VAN DIE OU
TESTAMENT**

EN DIE IMPLIKASIES VIR DIE PREDIKING *

I J J Spangenberg
Departement Bybelkunde
Randse Afrikaanse Universiteit
Aucklandpark
Johannesburg

"From earliest days the Christian Church has seen in many Old Testament passages prophecies which have been fulfilled in Jesus Christ. Modern Biblical research has not always been of the same opinion, and has often interpreted those Messianic passages in quite a different way."(Ringgren 1956:7).

ABSTRACT: The Christological interpretation of the Old Testament in the preaching process.

The idea that the Old Testament contains direct prophecies pertaining to Jesus Christ and that these prophecies, in some way or other, foreshadow Him, is still present in some circles. Such a notion can no longer be subscribed to. An analysis of Psalms 2, 8 and 22, and the way in which the New Testament authors utilized them, demonstrates this. This paper contends that not one of these Psalms represent a direct prophecy concerning the coming, passion, crucifixion or resurrection of Jesus Christ. The New Testament authors utilized the Psalms to proclaim Jesus as the Christ of the Old Testament. This is of course something quite different than saying that the Psalms witness prophetically to Jesus.

*Voordrag gelewer tydens die byeenkoms van die Gespreksgroep Kerk/Universiteit op Maandag 18 Maart 1985 by die Randse Afrikaanse Universiteit.

A Christological interpretation of the Old Testament is possible if the following considerations are taken into account: 1) the Old Testament texts should be analysed in their chronological and other contexts, i.e. as texts pre-dating the facts of the coming, passion, crucifixion and resurrection of Jesus Christ, and the New Testament authors' interpretation of these facts; 2) recent Old Testament research bearing on these aspects; 3) translating the message of the Old Testament from its BC-setting into an AD-setting. (This can differ considerably from the New Testament authors' interpretation of the passage.)

Taking the above-mentioned considerations into account, suggestions are put forward on a valid way of preaching from Psalm 2 as an Israelite view on the state, Psalm 8 as a display of man's humility and dignity in relation to God, and Psalm 22 as belief in the nearness of God but experiencing the opposite.

* * * *

Ek wil begin deur die onderwerp ietwat anders te formuleer, naamlik "die Christologiese **duiding** van die Ou Testament ten dienste van die prediking", of beter: "die **Christelike** duiding van die Ou Testament ten dienste van die prediking". Deur die onderwerp ietwat anders te formuleer, word reeds iets te kenne gegee in verband met die standpunt wat hierna ingeneem word oor die uitleg en duiding van die Ou Testament. Die hele Ou Testament kan nie Christologies uitgelê word nie, aangesien nie alle tekste in die Ou Testament iets gewag maak van die Christus of Messias nie. Om 'n stuk literatuur uit te lê, beteken tog immers om wat in die stuk staan, te verduidelik en verstaanbaar te maak. Wanneer die teks dus niks oor die Christus of Messias sê nie, kan dit nie so uitgelê word as sou daar iets in verband met die Christus of Messias gesê word nie. Daarom is dit beter om te praat van die Christologiese duiding van die Ou Testament. Maar nou is dit ook so dat ook nie die hele Ou Testament Christologies gedui kan word nie. Neem as voorbeeld die boek Hooglied: om dit Christologies te gaan dui, sou 'n totale miskenning inhou van die literatuursoort wat in die boek vervat is, naamlik profane liefdesliedere. Daarom meen ek moet ons liefs praat van die **Christelike duiding** van die Ou Testament.

Wanneer die onderwerp: die Christelike duiding van die Ou Testament ten dienste van die prediking, aan die orde gestel word, volg dit as 't ware onmiddellik daaruit dat die verhouding tussen die Ou en die Nuwe Testament, die heenwysings na Jesus Christus in die Ou Testament, asook die vervulling van die Ou Testament deur Jesus Christus ook ter sprake is. 'n Mens kan nie die Ou Testament Christelik dui sonder om vir jouself rekenskap te gee van die verhouding tussen die Ou en die Nuwe Testament, die heenwysings na Jesus Christus in die Ou Testament, asook die vervulling van die Ou Testament deur Jesus Christus nie. Nie een van hierdie aspekte kan egter hier breedvoerig bespreek word nie, en daarom sal volstaan word met terloopse opmerkings hieroor by die bespreking van die onderwerp.

I

'n Verantwoorde Christelike duiding van die Ou Testament begin deur eerstens erns te maak met die Ou Testament as literatuur voor die geboorte, dood en opstanding van Jesus Christus, en voor die Nuwe-Testamentiese skrywers en die vroeë kerk se interpretasie van daardie gebeure. Dit beteken dus dat (a) wanneer daar van God in die Ou Testament gepraat word, Jesus Christus en die Heilige Gees nie sonder meer veronderstel kan word nie, en dat (b) die Nuwe-Testamentiese skrywers wie se interpretasie van Ou-Testamentiese tekste nie die mees korrekte en enigste billike interpretasie van daardie tekste is nie (vgl Prinsloo 1984:46). Voorts moet onthou word dat die Ou-Testamentiese literatuur as sodanig betekenis het, en dus nie eers betekenis verkry wanneer dit met Jesus Christus of met Nuwe-Testamentiese gebeure in verband gebring word nie. 'n Verantwoorde Christelike duiding van die Ou Testament moet dus begin deur die boodskap van die literatuur van die Ou Testament uit homself te ontworstel (vgl Fohrer 1970:294). Wanneer die boodskap van die Ou-Testamentiese literatuur uit homself ontworstel is, dan eers kan dit Christelik korrek gedui word.

Ter illustrasie van bogenoemde standpunt neem ek Psalm 8 en die Nuwe-Testamentiese skrywers se hantering daarvan in Matteus 21:16 en Hebreërs 2:5-18 as uitgangspunt.

Gaan 'n mens die struktuur (1) van Psalm 8 in Hebreeus na, is dit by die eerste oogopslag duidelik dat die psalm deur 'n vers omraam word, naamlik "Here, ons Here, hoe wonderbaar is U naam oor die hele aarde: (v.2a en 10).(2) Binne hierdie omramende vers word een en ander oor die mens kwytgeraak, en wat kwytgeraak word, val duidelik in twee dele met vier stiges elk uiteen (Loader 1978:36-39). Die motief in die eerste gedeelte (v.2b-5) is die nietigheid/nederigheid van die mens, terwyl die motief in die tweede gedeelte (v.6-9) die adellikheid/verhewenheid van die mens is (Loader 1978:37).

Die nuwe Afrikaanse vertaling van v.2b-3a is minder geslaagd. Die vertalers moes hier 'n keuse maak tussen twee moontlike lesings van die Hebreeuse werkwoord in v.2b, naamlik *ōf tenā*, *ōf tunnā* (vgl Van Uchelen 1971:57). Dit blyk dat hulle nie 'n keuse gemaak het vir een van die lesings nie, maar vir albei, want in die nuwe Afrikaanse vertaling vind ons twee werkwoorde vir die een in Hebreeus. Die nuwe vertaling van v.2b-3a lui:

"hoe glansryk alles wat U in die hemelruim geplaas het!
Kinders en suigeling **besing** die magtige werk
wat u tot stand gebring het."

Die eerste beklemtoonde werkwoord is 'n vertaling van die woord *tenā* wat met die werkwoord *ntn* in verband gebring word, maar "wat linguisties net nie moontlik is nie" (Loader 1978:36), terwyl die tweede beklemtoonde woord 'n vertaling van die werkwoord *tunnā* is. Laasgenoemde werkwoord is die pu^al van die werkwoord *tnh*, wat in die pi^el van *besing* weergegee word (Rigters 5:11) (vgl Loader 1978:36 en Van Uchelen 1971:57). 'n Ander (en hopelik beter) vertaling van v.2b-3 sou lui:

"U heerlikheid word hemelhoog besing deur kinders en
suigeling. U het krag daargestel om u teenstanders, die vyand
en wraakgieriges, tot swye te bring."

Van Uchelen (1971:55) vertaal v.2b-3a soos volg:

-
1. Hier word nie ingegaan op die wyse waarop die psalms struktureel ontleed kan word nie. Dit het Loader (1978:1-40) reeds voortreflik gedoen (vgl ook Prinsloo 1980).
 2. Die nuwe Afrikaanse vertaling is (na my mening) tipografies hier swak versorg. V.2a behoort soos v.10 los van die res van die psalm te staan.

"Gij, wiens majesteit aan die hemel bezongen wordt
 door de mond van kinderen en zuigelingen;
 Gij hebt met sterkte gegrondvest vanwege uw tegenstanders,
 om vijand en wraakgierige aan hun eind te brengen."

So vertaal, het ons hier met 'n antitetiese parallelisme te doen. Aan die een kant word gesê dat God se majesteit/heerlikheid deur kinders en suigeling besing word, maar aan die ander kant dat God sy mag daargestel het om sy teenstanders tot swye te bring. Die kinders en suigeling staan teenoor die vyande en wraakgieriges en dui bloot diegene aan wat hulle aan God onderwerp, dit wil sê kinders en suigeling word hier metafories gebruik (Loader 1978:37). "Terwyl die een groep te gronde gaan, besing die ander groep die eer van Jahweh. Hierdeur word kleinheid en nietigheid van die mens aangedui: mense wat hulle teenoor Hom opstel en verhef, verkrummel. Daarteenoor mag die swakkelinge sy lof besing, dit wil sê Hy het behae in hulle" (Loader 1978:37). Hierdie gedagte, naamlik die nietigheid van die mens teenoor God, word in v.4 en 5 op 'n ander wyse aan die orde gestel. In v.2b-5 staan die motief van menslike nietigheid/nederigheid dus baie duidelik sentraal. Kyk 'n mens na v.6-9, behoort dit vir enige leser onmiddellik duidelik te wees dat die motief van menslike verheuenheid/adellikheid sentraal staan.

Hierdie twee motiewe in Psalm 8 staan nie los van mekaar nie, maar is tot 'n hegte eenheid verbind deur die omramende vers, asook deur die verbindingswoord (vgl die Hebreuse teks) wat in v.6 voorkom (Loader 1978: 39). Die nietigheid/nederigheid van die mens staan dus in verband met die verheuenheid/adellikheid van die mens. Slegs diegene wat hulle nietigheid voor God besef en dus nederig is, kan aanspraak maak op verheuenheid/adellikheid. Wat die psalm dus wil sê, is dat die mens se nederigheid sy heerlikheid is. "Die kleine is die heerser" (Loader 1978:39). Die mens se adellikheid/verheuenheid bestaan in die besef van sy eie nietigheid voor God. Alhoewel die digter dus in vervoering raak oor die verheuenheid van die mens, is die psalm nie 'n lofrede op die mens nie, maar op God. Binne die konteks van God se verheuenheid word oor die verheuenheid van die mens gepraat, maar dit is 'n verheuenheid wat geleë is in nederigheid voor God.

Hierdie psalm maak dus niks gewag van die Messias of enige toekomstige heilsfiguur nie - en tog word hierdie psalm deur Nuwe-Testamentiese skrywers aangehaal wanneer hulle Jesus Christus en sy optrede interpreteer. Matteus haal byvoorbeeld Psalm 8:2b-3a aan wanneer hy die tempelreiniging beskryf: Matteus 21:10-17. Wat opval

in verband met Matteus se aanhaling, is dat hy die enigste evangelieskrywer is wat Psalm 8 hier aanhaal. In Matteus 21:14-16 het ons dan ook met die sogenaamde eie materiaal van Matteus te doen (Huck & Greeven 1981:195-197). Hier kom dan ook een van die kenmerke van die Matteus-evangelie aan die lig, naamlik die besondere rol wat die Ou Testament daarin speel (Combrink 1979:51-52).

Matteus kon Psalm 8:2b-3a hier aanhaal omdat hy dit vanuit die LXX doen, en dus 'n ander interpretasie daaraan heg as die bostaande interpretasie vanuit die Hebreeuse teks. Matteus slaan nie ag op die antitetiese parallelisme vervat in Psalm 8:2b-3a nie, en interpreteer "die kinders en suigeling" gevolglik nie metafories nie, maar letterlik. Voorts pas hy die lofsange van die kinders en suigeling op Jesus Christus toe. Die kinders en suigeling besing nie meer God se lof nie, maar Jesus Christus s'n. Daarmee wou Matteus klaarblyklik Jesus Christus se goddelikheid aan die orde stel, maar die vraag kan tog gestel word of Matteus hier nie meer in die teks ingelees het as wat die teks hom toelaat nie.³ Ons kan tog nie oral waar van God in die Ou Testament gepraat word, Jesus Christus sonder meer veronderstel nie, want dan verval ons in 'n Christomonistiese lees van die Ou Testament. Wie die Ou Testament só gaan lees, gaan dit uiteindelik verskraal, want dan hoor ons nooit iets van God die Vader nie!

Matteus se hantering van Psalm 8 behoort dus geen rol te speel wanneer daar uit Psalm 8 in die Ou Testament gepreek word nie, want Matteus het nie ons wetenskaplike metodes van uitleg hanteer nie. Matteus gebruik ook slegs die Ou Testament om Jesus te interpreteer en te verkondig, en nie soseer om die Ou Testament te preek nie.

Dieselfde sou ook van die Hebreërbrieffskrywer se hantering van Psalm 8 in Hebreërs 2:5-18 gesê kan word. Lategan (1974:10) het in sy professorale intreerede aan die UWK daarop gewys dat die skrywer van die Hebreërbrief hom "n duidelike verruiming van die

3. Vgl ook Paulus se Christologiese interpretasie van Psalm 8:6 in 1 Korintiërs 15:27.

skopus (4), en 'n vryheid in die toepassing van Psalm 8 veroorloof" het. Die skrywer het Psalm 8 Christologies gaan interpreteer op grond van LXX. Die aanleiding tot hierdie Christologiese interpretasie hang waarskynlik saam met die uitdrukking *hūios anthrōpou* (v.5) in die LXX, wat die Griekse weergawe is van *ben ādām* (v.5) in die Hebreuse teks (Lategan 1974:8).

In die LXX se weergawe van Psalm 8 is daar nog twee ander begrippe wat die skrywer voortgehelp het in sy Christologiese interpretasie, naamlik *angelous* (v.6) wat die Griekse weergawe van die Hebreuse *'elohīm* (v.6) is, en *brachi ti* (v.6) wat die Griekse weergawe is van die Hebreuse *meāt* (v.6). Laasgenoemde dui rangorde aan, terwyl die Griekse weergawe (*brachi ti*) sowel rangorde as tydsduur kan aandui (Lategan 1974:10). Die Hebreërbrieffskrywer het die term doelbewus as verwysende na tydsduur gaan interpreteer: die mens is 'n kort tydjie minder as die engele gemaak (Hebreërs 2:7). Lategan (1974:8) wys voorts daarop dat die "engele" 'n sleutelwoord in die perikoop (Hebreërs 2:5-18) is. Wanneer die gedagtegang in die perikoop deur middel van hierdie sleutelwoord nagegaan word, word die volgende chiasiese patroon verkry (Lategan 1974:8):

"Die mens meer, die engele minder" (Hebreërs 2:5)

"Die engele meer, die mens minder" (Hebreërs 2:7)

"Die engele meer, die Mens (Jesus) minder" (Hebreërs 2:9)

"Die mens meer, die engele minder" (Hebreërs 2:16)

Die motief van die verhewenheid van die mens in Psalm 8:6-9 word deur die Hebreërbrieffskrywer omgedui deurdat hy stel dat ons nog nie sien dat alle dinge reeds aan die mens onderwerp is nie (Hebreërs 2:8). Die verhewenheid van die mens word deur die skrywerskommentaar as "'n laagheidspredikaat verstaan" (Lategan 1974:8). Die mens kon klaarblyklik nie daarin slaag "om sy verhewe moontlikhede te realiseer nie" (Lategan 1974:8). Die skrywer bring dan hierdie laagheidspredikaat "met Jesus se vernedering in verband ... wat die moontlikheid open vir die mens om 'n weg te vind uit sy vernedering" (Lategan 1974: 8). Via Jesus Christus se vernedering

-
4. Lategan (1974:7) se beskrywing van die oorspronklike skopus van Psalm 8 as synde 'n psalm wat God se grootheid "en sy goedheid aan die mens, soos dit in die skepping geopenbaar word", besing, blyk by 'n struktuur-analise van die psalm nie korrek te wees nie (vgl Loader 1978:35-40). Dit ondermyn egter nie sy gevolgtrekkings in verband met die hantering van Psalm 8 deur die Hebreërbrieffskrywer nie.

(die engele meer, die Mens minder), kan die mens weer meer word en die engele minder, dit wil sê verkry die mens weer sy verhevenheid.

Wat opval, is die feit dat die gedagtes wat die Hebreërbrieffskrywer hier uiter, baie na kom aan wat in Psalm 8 voorgehou word. Die Hebreërbrieffskrywer kom toon aan dat menslike verhevenheid alleen langs die weg van vernedering (Jesus se vernedering) herstel kan word, terwyl die skrywer van Psalm 8 ook die gedagte van verhevenheid via vernedering/nederigheid beklemtoon. Loader sowel as Lategan wys dan op die paradoksale gedagte wat in die onderskeie tekste na vore kom. In Psalm 8 is dit die kleine/nederige wat die heerser is (Loader 1978:39) en in Hebreërs 2:5-18 is dit via vernedering/lyding wat menslike eer en heerlikheid tot stand kom (Lategan 1974:9). 'n Verskil kom egter na vore deurdat Psalm 8 die gedagte formuleer sonder 'n blik op Jesus Christus (hier is dus geen heenwysing na Jesus Christus nie), terwyl Hebreërs 2:5-18 die gedagte formuleer met 'n blik op Jesus Christus.

Die gedagtes wat in Hebreërs 2:5-18 uitgespreek word, kan nie sonder meer in Psalm 8 ingelees word nie. Psalm 8 moet uitgelê word ongeag die Hebreërbrieffskrywer se hantering daarvan. Dié skrywer het immers 'n totaal nuwe teks geskep (al haal hy Psalm 8:5-8 aan). Deur middel van hierdie teks wil hy aantoon dat Jesus Christus die weg is waarlangs ons verlossing/heerlikheid kom.

II

'n Verantwoordelike Christelike duiding van die Ou Testament maak voorts erns met die navorsingsresultate van Ou-Testamentici. Wie teenswoordig verantwoordelik uit die Psalms wil preek, moet kennis neem van die navorsing wat die afgelope eeu ten opsigte van die Psalms gedoen is (vgl Clements 1976:76-98). (Dit geld natuurlik ten opsigte van die literatuur van die res van die Ou Testament.) Hierdie navorsing het aan die lig gebring dat Dawid nie meer as die enigste skrywer van die psalms in die algemeen, en spesifiek van die psalms wat sy naam in hul opskrifte dra, beskou kan word nie. Dit het ook aan die lig gebring dat die psalms ten nouste met die kultus verbonde was, daarom kan nie psalms nie meer histories uitgelê word nie, maar moet dit funksioneel uitgelê word, dit wil sê daar moet nagegaan word watter funksie die psalm(s) in die kultus verrig het. Voorts is die konings- of Messiaanse psalms nie

voorspellings of heenwysings na Jesus Christus nie, maar bloot liedere wat in die kultus of aan die hof gebruik is om die koning en sy kroning te besing, of bepaalde voorskrifte aan hom voor te hou, ensovoorts. (Murphy 1983:110-113).

Ter illustrasie word Psalm 2 ('n koningspsalm) en 22 ('n individuele klaaglied) as uitgangspunt geneem.

Psalm 2 word dikwels deur Nuwe-Testamentiese skrywers aangehaal en Christologies herinterpreteer. In Handeling 4:25-28 vorm dit deel van die gelowiges se gebed nadat Petrus en Johannes vrygelaat is, en word die opstand van die konings en die komplot van die leiers gedui as die aanslag van Herodes Antipas en Pontius Pilatus op die lewe van Jesus Christus. In Handeling 13:33 gee Paulus Psalm 2:7 vry weer as "Jy is my Seun, vandag het Ek aan jou lewe gegee", en interpreteer dit as 'n voorspelling van Jesus se opstanding. In Hebreërs 1:5 word Psalm 2:7 weer eens aangehaal, maar dié keer om Jesus se verhevenheid bo die engele te beklemtoon; en in Hebreërs 5:5 word dieselfde psalmvers gebruik om die aard van Jesus se hoëpriesterskap te teken. In Openbaring 2:26-27 word die gelowiges se toekomstige heerskappy deur middel van 'n aanhaling van Psalm 2:9 geteken, terwyl dieselfde psalmvers in Openbaring 12:5 gebruik word om die kind (Jesus Christus?) se heerskappy te teken: Hy sal die nasies met 'n ystersepter regeer (vgl Prinsloo 1984:45-46).

Wie oor hierdie psalm in sy Ou-Testamentiese konteks wil preek, kan nie die Nuwe-Testamentiese skrywers se hantering daarvan as riglyn gebruik nie, maar moet eers die psalm as sodanig bestudeer en ontleed, en daarby kennis neem van Ou-Testamentici se navorsing oor die koning en die koningspsalms (vgl onder andere De Vaux 1974:100-114, Eaton 1976, Ringgren 1956:11-24, Von Rad 1976:176-184). Eers wanneer dit gedoen is, kan die psalm Christelik gedui word.

Wanneer die psalm ontleed word, blyk dit baie duidelik dat dit in vier dele verdeel kan word: Psalm 2:1-3, 4-6, 7-9, 10-12 (De Liagre Böhl & Gemser 1968:42-43, Kraus 1972:12-13, Loader 1975:217, Prinsloo 1984:26-30, Van Uchelen 1971:16, Weiser 1975:110-116). (5) Die vier dele staan nie los van mekaar nie, maar bou op mekaar voort sodat die psalm 'n klimaktiese opbou verraa (Prinsloo 1984:30).

-
5. Vir 'n volledige ontleiding en bespreking van hierdie psalm kan Prinsloo (1984:24-57) geraadpleeg word.

Die onderdeele vertoon egter ook 'n simmetriese opbou (Loader 1975:217, Prinsloo 1984:30):

Psalm 2:1-3	Die konings wil rebelleer	(a)
Psalm 2:4-6	Die HERE se reaksie	(b)
Psalm 2:7-9	Die koning se bevestiging	(b1)
Psalm 2:10-12	Die vermaning gerig aan die konings	(a1)

'n Historiese uitleg van die psalm, dit wil sê 'n uitleg wat probeer om die gegewens in die psalm met sekere historiese gebeure in Israel se geskiedenis in verband te bring, is futiel (De Liagre Böhl & Gemser 1968:99, Van Uchelen 1971:16). Psalm 2:1-3 verwys nie na bepaalde historiese gebeure nie, maar is 'n hiperboliese beskrywing ten dienste van die uitbeelding van die heerskappy van die Judese koning (vgl ook v.8-9).

'n Funksionele uitleg skyn 'n beter opsie te wees. (6) In die psalm word sekere uitsprake aangaande die koning gemaak en hulle vra om verklaring: waartoe het die uitsprake gedien? Waarvoor is die psalm gebruik? Tydens watter geleentheid/hede is dit waarskynlik gebruik? Die heel waarskynlike antwoord op hierdie vrae is dat die psalm gebruik is tydens die koning se bevestiging in sy amp (De Vaux 1974:109, Von Rad 1976:176). Hierdie bevestiging het na alle waarskynlikheid in die tempel plaasgevind waar die koning gesalf is en sekere tekens aan hom gegee is om sy ordening te bevestig, onder meer sy kroon (of diadeem) en sy "legitimasie-akte". (De Vaux 1974:103, bring Psalm 2:7-9 onder meer met hierdie "legitimasie-akte" in verband.) Die volk het hierna die bevestiging van die koning toegejuig met uitroepe soos: "Lank lewe die koning!" Hierna het die koning sy troon in die paleis bestyg, en het sy amptenare aan hom eer kom bewys (De Vaux 1974:102-107). Die beswaar dat alles op hipotetes berus, gaan nie op nie, want die koningsbeskouing in hierdie psalm verraai 'n tipies Ou Nabye-Oosterse karakter: vgl die tipering van die koning as die seun van God en die wêreldheerskappy van die koning (vgl ook Eaton 1976:111-113).

-
6. 'n Funksionele uitleg word nie teenoor 'n teks-immanente uitleg gestel nie, maar 'n teks-immanente uitleg kan slegs help om die teks in sy huidige gestalte beter te verstaan en nie vrae oor die funksie van die psalm beantwoord nie. By sekere psalms dwing die vraag na die funksie van die psalm hom eenvoudig aan die eksegeet op - soos in hierdie geval.

Voordat die psalm Christelik gedui kan word, moet dus eers kennis geneem word van hierdie beskouings.

Psalm 22 word net soos Psalm 2 dikwels deur Nuwe-Testamentiese skrywers aangehaal. Sowel die sinoptiese as die Johannes-evangelie maak van hierdie psalm gebruik in hul beskrywing van die kruisgebeure (vgl onder meer Matteus 27:35, 39, 43 en Johannes 19:24 (7), en 19:28). Jesus se uitroep aan die kruis: "My God, my God, waarom het U my verlaat?" (Matteus 27:46 en Markus 15:34) is 'n direkte aanhaling van Psalm 22:2. Hierdie psalm kan nie op grond van hierdie aanhalings en sinspelings as 'n profesie van die kruisgebeure beskou word nie (Murphy 1983:124). Dit is 'n individuele klaaglied en moet as sodanig in sy **Ou-Testamentiese konteks** uitgelê word.

Die psalm val duidelik uiteen in twee dele: Psalm 22:2-22 ('n individuele klaaglied) en Psalm 22:23-32 ('n individuele danklied) (Kraus 1972:176, Van Uchelen 1971:148). Fuchs (1982:65-143) verdeel die klaaglied wel in twee dele, naamlik Psalm 22:2-11 (die klagte) en Psalm 22:12-22 (die skildering van die noodsituasie). Vra 'n mens waarom dit in die klaaglied gaan, is Fuchs (1982: 153) gelyk te gee dat dit gaan om "die geglaubte Nähe und die erlebte Ferne Gottes". In die psalm kom daar 'n duidelike wending in v. 22b na vore. Hierdie omgeswaai hang waarskynlik saam met die sogenaamde priesterlike heilsorakel (Kraus 1972:182). Die priester het die klaer verseker dat God sy gebed verhoor het, en daarom slaan hy oor in 'n danklied. Fuchs (1982:314-320) meen dat hier nie na die priesterlike heilsorakel gegryp hoef te word om die wending te verklaar nie. Die teks is eenvoudig so saamgestel dat dit 'n klaaglied en 'n danklied bevat. Die omgeswaai kom vanweë 'n gebedsontmoeting met God "im Sinne eines Konflikt- und Krisengesprâches" (Fuchs 1982:331).

Wil 'n mens uit hierdie psalm preek, sal daar inderdaad iets van hierdie wending gemaak moet word - iets wat Louw en Müller (1982) negeer.

-
7. Die skrywer van die Johannes-evangelie het die sinonieme parallelisme van Psalm 22:19 buite rekening gelaat en interpreteer die één handeling, naamlik die verdeling van die kiere wat twee keer gestel word as synde twee handelinge, naamlik die verdeling van kiere en die werp van die lot (Fohrer 1970:292).

III

Die Ou Testament kan dus in ons dag nie meer van Genesis 3:15 (8) tot Maleagi 4:5-6 deurgedraaf word om dan oral voorspellings, heenwysings en voorafskaduwinge van Jesus Christus uit te wys nie. En waarom nie? Omdat daar in die laaste anderhalf eeu te veel in die teologiese wetenskap gebeur het (Den Heyer 1983:47). Indien die kerk sy gesprek met die Jode ernstig wil opneem, kan die Ou Testament nie meer op hierdie wyse hanteer word nie. Die Jode vind eenvoudig nie heenwysings na Jesus van Nasaret in die Tenach nie. Voorts wys hulle daarop dat die verwagting van die Messias nie die hoofrol in die Tenach speel nie (Den Heyer 1983:48). Hierdie standpunt van die Jode is dan ook bevestig deur die resultate van die histories-kritiese ondersoek van die Ou Testament (Den Heyer 1983:48). Laastens het die dogmatiek in die verlede die uitleg van die Ou Testament oorheers. Daarom is dit aanvaar dat nie alleen die Messiaanse tekste nie, maar ook die hele Ou Testament na Jesus Christus verwys. Die Ou-Testamentiese navorsing het hom gelukkig bevry van die bande van die dogmatiek (Den Heyer 1983:50).

Hiermee is nie gesê dat die Ou-Testamentiese literatuur geen toekomsverwachting verrai nie. Die literatuur van die Ou Testament verrai inderdaad 'n toekomsverwachting, maar hierdie verwagting is gevarieerd. Die Messiasverwachting is maar één aspek of één uitloper van hierdie verwagting. Die hele verwagting wortel egter in God se trou (Den Heyer 1983:40), en dit is hierdie trou van God wat uiteindelik sy hoogtepunt vind in die verlossing wat Jesus Christus kom bring het.

Die Ou Testament kan dus wel met Jesus Christus in verband gebring word. Hiervoor is egter 'n geloofsbelydenis nodig, naamlik dat die God van Abraham, Isak en Jakob, die God van die Ou Testament, dieselfde God is wat sy Seun, Jesus Christus, na hierdie aarde gestuur het om ons te verlos. Anders gestel: dat die God van die Ou Testament, die Vader van Jesus Christus is (vgl Loader 1978:7). Wanneer dus erns gemaak is met die literatuur van die Ou Testament, en kennis geneem is van die navorsingsresultate van Ou-Testamentici, kan die Ou Testament Christelik gedui word deur wat

-
8. Vorster (1976:108-118) het oortuigend aangetoon dat Genesis 3:15 nie 'n Messiaanse voorspelling is nie, maar 'n oordeelsuitspraak. Vorster wys onder meer daarop dat indien die nageslag van die vrou individueel gedui word, dan moet die nageslag van die slang ook individueel gedui word.

in "voor-Christus-terme" geskryf staan, in "na-Christus-terme" te vertaal (Loader 1978:16). Of anders gestel: ons dui die Ou-Testamentiese gedeelte in terme van ons Christelike geloof. Word die Ou Testament op hierdie manier gedui, meen ek kan ons soos volg oor Psalm 8, 2 en 22 preek:

Die Christelike duiding van Psalm 8 kan inhaak by die skopus van hierdie psalm, naamlik "geen menslike heerlikheid sonder erkenning en buiging voor God nie" (Loader 1978:39). In 'n preek sou 'n mens hierdie gedagte breed kon uitwerk deur onder meer aan te sluit by 'n gedagte van Calvyn, naamlik dat die hoofsaak van die Christelike lewenswandel geleë is in die verloëning van onself voor God en ons medemens. Hierdie Christelike duiding sou van 'n Christologiese spits voorsien kon word deur na 'n gedig van J B Charles te verwys:

Hij alleen zou met een grote sigaar
in die mond op straat mogen lopen,
met de duimen in zijn vest,
want Hij is God.
Maar Hij doet het niet
want Hij is God.
(Aangehaal in Overduin 1972:21).

God het in Jesus Christus aan ons die voorbeeld van nederigheid kom voorleef, en daarom mag ons as sy volgelinge nooit so hoogmoedig, verwaand of hoogmoedig, verwaand of vermetel wees nie.

Psalm 8 verwys egter na die verhewenheid van die mens deur 'n blik op die skepping te werp, en daarom sou 'n mens ewe goed ook hierdie kwessie in 'n preek kon uitwerk. Die psalm beklemtoon dat die mens deur God aangestel is om oor die skepping te heers, en daarom moet die mens in nederigheid en verantwoordelikheid voor God hierdie taak uitvoer. Eksploitasie van die skepping kan 'n vergryp teen God wees.

In nog 'n preek sou ook oor die mensbeskouing wat in hierdie psalm op die voorgrond staan, gepreek kon word. Aan alle mense het God waardigheid/adellikheid toegesê en daarom behoort alle mense met waardigheid behandel te word.

Wat psalm 2 betref, is dit duidelik dat dit hier gaan om 'n aardse koning. Ons kan nie oor hierdie koning preek en dan teen die einde die Nuwe-Testamentiese interpretasie daarvan orent probeer hou met

stellings soos die volgende nie: die beskrywing van die koning styg in sommige beskrywings bokant die gewone werklikheid uit en word ten volle gevul in Jesus Christus (Helberg 1980:167). Die hiperboliese beskrywings is ook nie profesieë oor 'n toekomstige Messias nie (Van Zyl 1964:89). Dit is eenvoudig wyses waarop daar oor die koning, nie alleen in Israel nie, maar ook in Egipte en Mesopotamië gepraat is. Dit gaan in hierdie teks om 'n beskrywing van die militêr-politieke mag van die koning (Loader 1975:218). 'n Mens sou daarom kon sê dat dit iets verraai van Israel se owerheidsbeskouing: die koning is God se aangenome seun, en sy mag word hom deur God gegee. Daar bestaan dus 'n besondere verhouding tussen die koning en God. Hy verteenwoordig God en moet as sodanig teenoor sy onderdane optree deur reg en geregtigheid te laat seëvier.

Vanuit bogenoemde kan daar gepreek word oor 'n Christelike owerheidsbeskouing. Kan die owerheid sonder meer as God se verteenwoordiger beskou word? Wat maak 'n mens met Jesus se uitspraak in Johannes 19:11: "U sou geen gesag oor My gehad het as dit nie van Bo aan u gegee was nie"? asook Paulus se standpunt in Romeine 13:4 dat die owerheid 'n dienaar van God tot ons beswil is, en Openbaring 13 se beskouing dat die owerheid nie 'n dienaar van God is nie, maar 'n handlanger van die Bose?

'n Mens sou hierdie psalm ook in sy na-ballingskap-konteks kon lees en preek, dit wil sê as 'n teks wat saam met ander tekste, onder meer 2 Samuel 7, aanleiding gegee het tot 'n Messiasverwachting (Den Heyer 1983:133). Die preek kan aan die gemeente voorhou waarom daar 'n Messiasverwachting ontstaan het en dat die Nuwe-Testamentiese skrywers en vroeë Christelike kerk by hierdie verwagting aangesluit het in hulle interpretasie van Jesus, maar dat dit slegs één van die talle verwagtings was wat gebruik is om Jesus se optrede te vertolk (Coppens 1975).

Prinsloo (1984:47-48) meen weer dat die psalm 'n baie sterk "teosentriese perspektief" vertoon en daarom moet daar oor God se heerskappy gepreek word. "Hy is die Oppermagtige God. Hy heers oor alle lewensterreine" (Prinsloo 1984:47).

Die riglyne wat Louw en Müller gee vir 'n preek uit Psalm 22 is, ten spyte van hul opmerking dat die Christelike ontsluiting nie reglynig vanuit Psalm 22 na Markus 15:34 loop nie (1982:76), nie riglyne vir 'n preek uit Psalm 22 nie, maar riglyne vir 'n preek uit Markus 15:34. Die verband waarin die woorde "my God, my God, waarom het U my verlaat?" voorkom, word feitlik nageer. Die

Nuwe-Testamentiese konteks waarin die woorde voorkom, oorheers die Ou-Testamentiese konteks waarin die woorde voorkom. Aan die stemmingsverandering wat in die psalm voorkom, word geen aandag gegee nie. Die hele kwessie dat ons hier met 'n individuele klaaglied te doen het, word nie in berekening gebring nie. Voorts speel dogmatiese kwessies 'n oorheersende rol, byvoorbeeld die plaasvervangende lyding van Jesus Christus word ter sprake gebring sonder dat die psalm self iets daaroor sê. Om Dawid voorts as skrywer van die psalm te aanvaar, en dan die ter sprake bring van die kruisiging by v.17 te motiveer met 'n beroep daarop dat oud-Israel wel bekend was "met metodes van omringende volkere (vgl die Perse)" (Louw & Müller 1982:75), skyn ietwat van 'n anachronisme te wees. Dawid het immers in die tiende eeu v.C. geleef en die Persiese ryk verskyn eers op die wêreldtoneel in die sesde eeu v.C. Watter volkere in Dawid se tyd het kruisiging soos die Romeine toegepas?

Totius se wyse van psalmuitleg en Christologiese interpretasie kan ook ten opsigte van hierdie psalm nie nagevolg word nie. Hy stel dit dat Christus deur sy Gees die psalmskrywers "die heilige lied ingefluister" het, met ander woorde "die eintlike sanger is die Messias" (Du Toit 1961:56). Christus is egter nie slegs die skrywer van die Psalms nie, maar tegelykertyd ook die sangstof. "Hy sing van Homself" (Du Toit 1961:56). D'assonville (1985:9) deel klaarblyklik die beskouing van Totius. Wie teenswoordig op dié wyse die Psalms Christologies interpreteer, kan dit alleen doen deur 'n meganiese inspirasie-opvatting te huldig en deur die navorsingsresultate van geleerdes soos H Gunkel, S Mowinckel, G von Rad, A Weiser, H-J Kraus en andere eenvoudig van die tafel te vee en as irrelevant af te maak.

Wie oor Psalm 22 wil preek, moet aanvaar dat ons hier met 'n menslike uiting te doen het (vgl Deist 1980:4 Mei). Voorts moet die stemmingsverandering wat in hierdie klaaglied voorkom, in berekening gebring word. Dit gaan dus hier om 'n mens wat met God in gebed geworstel het. Die rede vir hierdie worsteling is "die geglaubte Nähe und die erlebte Ferne Gottes" (Fuchs 1982:153). Daarom kan in so 'n preek klem daarop gelê word dat geloof na sy aard stryd is. "Solank iemand nog iets glo, word sy geloof van alle kante betwis en bestry ... maar geloof moet twyfel telkens weer oorwin" (Jonker 1984:8). Ons hoef dus nie slegs verstom te staan dat Jesus Christus die woorde "my God, my God, waarom het U My verlaat?" op sy lippe geneem het nie, maar mag ook self hierdie woorde op ons lippe neem in uiterste geloofsaanvegtinge: in tye wanneer ons geloof in die nabyheid van God dreig om skipbreuk te ly deur ons ervaringe.

LITERATUUR

- Becker, J** 1977. **Messiaserwartung im Alten Testament** (Stuttgarter Bibelstudien 83). Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk.
- Burger, C W** e.a. 1972. **Riglyne vir lydensediking** (Woord teen die lig 2). Kaapstad: N G Kerk-uitgewers.
- Clements, R E** 1976. **A century of Old Testament study**. London: Lutterworth Press.
- Combrink, H J B** 1979. Die vervulling van die Ou Testament in die Matteus-evangelie. In *Odendaal*, 1979:51-63.
- Coppens, J** 1975. **De Oud- en intertestamentiese verwagting van een eschatologiese Heilsmiddelaar. Haar Realisatie in het Wordende Christendom.** (Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Letteren. Jaargang XXXVII, nr 3.) Brussel: Paleis der Academiën.
- D'assonville, V** 1985. Die ewige Paaslam sing self sy eie Paaslied. In *Beeld*, 5 Januarie 1985:9.
- Deist, F E** 1980. **Met God vandag** ('n Bybeldagboek). Kaapstad: Tafelberg.
- Deist, F E** 1984. 'n Kritiese evaluering van die kritiek van F N Lion-Cachet. In *die Skriflig* 18/72, 47-56.
- De Liagre Böhl, F M Th & B Gemser**, 1968. **De Psalmen** (Tekst en Uitleg). Nijkerk: Callenbach.
- Den Heyer, C J** 1983. **De Messiaanse weg I** (Messiaanse verwagtingen in het Oude Testament en de vroeg-joodse tradisie). Kampen: Kok.
- De Vaux, R** 1974. **Ancient Israel** (Its life and Institutions). London: Darton, Longman & Todd.
- Du Toit, J D** 1961. **Versamelde werke van J D du Toit (Totius)** (Deel VII). Johannesburg: Dagbreek-boekhandel.
- Du Toit, J D** 1961. Christusprediking. In *Du Toit* 1961:52-63.
- Eaton, J H** 1976. **Kingship and the Psalms** (Studies in Biblical Theology, Second Series 32). London: SCM.

- Fohrer, G** 1957. **Messiasfrage und Bibelverständnis** (Sammlung gemeinverständlicher Vorträge und Schriften aus dem Gebiet der Theologie und Religionsgeschichte 213/214) Tübingen: J C B Mohr.
- Fohrer, G** 1970. Das Alte Testament und das Thema "Christologie". *EvTh* 30, 218-298.
- Fuchs, O** 1982. **Die Klage als Gebet** (Eine Theologische Besinnung am Beispiel des Psalms 22). München: Kösel-Verlag.
- Helberg, J L** 1980. **Die Here regeer** (Openbaringslyn deur die Ou Testament). Pretoria: N G Kerkboekhandel.
- Huck, A & H Greeven**, 1981 (13 Ausgabe). **Synopse der drei ersten Evangelien** (mit Beigabe der johannesischen Parallelstellen). Tübingen: J C B Mohr.
- Jonker, W D** 1984. 'n Woord onderweg: Geloof 'n stryd. In *Beeld*, 28 April 1984, 6.
- Kraus, H-J** 1972 (4 Ausgabe). **Psalmen** (I. Teilband. Psalmen 1-63) (BK XVI). Neukirchen-Vluyn: Neukircher Verlag.
- Lategan, B C** 1974. **Openbaring en geskiedenis: 'n interpretasieprobleem**. Bellville: Belgaphic Press.
- Loader, J A** 1975. **Aspekte van menslike mag in die Ou Testament** (Ongepubliseerde Th D-proefskrif). Groningen.
- Loader, J A** 1978. Gedagtes oor gekontroleerde eksegese. *HTS* 34, 1-40.
- Loader, J A** 1981. Die Christusprediking van die Ou Testament. In *die Skriflig* 15/58, 1-11.
- Louw, D J & B A Müller**, 1982. Goeie Vrydag: Psalm 22. In *Die Burger* 1982:73-80.
- Murphy, R E** 1983. **Wisdom Literature & Psalms** (interpreting Biblical Texts). Nashville: Abingdon.
- Neumann, P H A** (Hrsg.) 1976. **Zur Neueren Psalmsforschung** (Wege der Forschung, Band 192). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Oberholzer, J P** 1964. Christusverkondiging en die Ou Testament ('n Hermeneutiese verkenning). *HTS* 19, 1-7.
- Odendaal, D H e.a.** 1979. **Die Ou Testament vandag** (Huldigingsbundel opgedra aan prof. P A Verhoef). Kaapstad: N G Kerk-uitgewers.

- Overduin, J** 1972. **Praten zonder antwoord?** (Gedachten over het Onze Vader). Kampen: Kok.
- Prinsloo, W S** 1980. Psalm 121: 'n Triomflied van vertroue. **NGTT** 21, 162-168.
- Prinsloo, W S** 1984. **Van kateder tot kansel** ('n Eksegetiese verkenning van enkele psalms). Pretoria: N G Kerk-boekhandel.
- Ringgren, H** 1956. **The Messiah in the Old Testament** (Studies in Biblical Theology 18). London: SCM.
- Scheffler, E H** 1983. Die verhouding tussen die Ou en die Nuwe Testament. **ThEv** 16/1, 38-52.
- Van Zyl, A H** 1964. **Kyk, Hy kom!** (Heenwysings na die Christus in die Ou Testament). Pretoria: N G Kerk-boekhandel.
- Van Uchelen, N A** 1971. **Psalmen** (Deel I, 1-40) (POT). Nijkerk: Callenbach.
- Von Rad, G** 1976. Erwägungen zu den Königpsalmen. In Neumann 1976, 176-184.
- Vorster, W S** 1976. The Messianic interpretation of Genesis 3:15: A methodological problem. **OTWSA** 15 & 16, 108-118.
- Weiser, A** 1975. **The Psalms** (OTL). London: SCM.